

Список використаних джерел

1. Інфографіка. URL: https://biz.censor.net/news/3242013/bolshinstvo_obrascheniyi_grajdan_v_kiberpolititsiyu_kasaetsya_internetmos_hennichestva_infografika?_cf_chl_jschl_tk__=pmd_B9wjLgk5O9sE6kGpD_49IuDB9hJJJeSWKDH216GjEU8-1635528960-0-gqNtZGzNAtCjcnBszQg9.
2. Internet fraud: technologies of performance, ways of counteraction and prevention ScienceRise: Juridical Science Vol № 2(16). 2021. P. 65–70.
3. Combating cybercrime as a prerequisite for the development of the digital society. JANUS.NET e-journal of International Relations, Vol. 11, N.º 1, Maio-Outubro 2020.
4. Самойлов С. В. «Фішинг» як спосіб вчинення Інтернет-шахрайств. Актуальні питання сучасних державотворчих та правотворчих процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 лютого 2011 р.). Запоріжжя: Істина, 2011. Ч. 3. С. 102–104.

Стратонов Василь Миколайович,
професор кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної
діяльності Херсонського державного
університету, доктор юридичних наук,
професор;

Проценко Микола Вікторович,
доцент кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної
діяльності Херсонського державного
університету, кандидат юридичних наук,
доцент

СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ЯК ЕЛЕМЕНТУ МЕТОДИКИ ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

Оскільки, як було встановлено нами у попередніх наукових дослідженнях, кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (далі «кіберзлочини») являють собою значну суспільну небезпеку для українського суспільства/держави, вони очевидно мають бути предметом дослідження вітчизняних науковців. Проаналізуємо стан цих наукових досліджень, зокрема (враховуючи обмежений обсяг цієї публікації) стан наукового дослідження криміналістичної характеристики кіберзлочинів, як елементу методики їх розслідування.

«Методика розслідування окремих видів злочинів – це розділ криміналістики, який складається з системи наукових положень та

розроблених на їх основі рекомендацій щодо процесу розкриття та розслідування злочинів» [7].

«Криміналістична методика – це завершальний розділ науки криміналістики, що представляє собою систему інтегрованих наукових положень і сформованих на їх основі комплексів методичних рекомендацій, що забезпечують оптимальну організацію розслідування та попередження окремих видів кримінальних правопорушень» [4].

«Методика розслідування окремих видів злочинів, незалежно від її класифікаційного виду, повинна включати в себе: обов'язкові структурні елементи: криміналістичну характеристику злочинів певного виду чи групи; типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування й відповідні їм комплекси слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів; особливості тактики окремих слідчих (розшукових) дій; профілактичну діяльність слідчого. Додаткові елементи: криміналістична класифікація злочинів; особливості дослідчої перевірки та відкриття кримінального провадження; особливості використання спеціальних знань; взаємодія слідчого з іншими службами та державними органами; типові слідчі ситуації послідуєчого, завершального етапів розслідування й відповідні їм комплекси слідчих та оперативно-розшукових заходів; використання допомоги громадськості» [2].

«До основних елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) злочинів належать: характеристика предмету злочинного посягання (речі матеріального світу, якими прагнуть завладіти злочинці– гроші, цінності, майно тощо); типові способи вчинення злочину (складаються зі способів підготовки до вчинення злочинних дій, безпосереднього вчинення злочину та способів приховування (маскування) злочинних дій); типова «слідова картина» події (комплекс матеріальних та психофізіологічних слідів, що притаманні певному виду (групі) злочинів та певним способам та етапам його вчинення; характеристика особи злочинця (характеризується фізичними, соціально-демографічними даними; чинниками, що мали вплив на формування і здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподілу ролей між співучасниками тощо); характеристика особи потерпілого (демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимної поведінки тощо); мотив та мета вчинення злочинів (мотив – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого; мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння) [4].

Криміналістичну характеристику кіберзлочинів та її окремих елементів досліджували: О. І. Мотлях в підрозділі 1.3. «Криміналістична характеристика злочинів у сфері комп'ютерних технологій» дисертаційного дослідженні «Питання методики розслідування злочинів у сфері інформаційних комп'ютерних технологій» проаналізував

«криміналістичну характеристику злочинів даної категорії як інформаційну модель, що являє собою систематизований опис типових криміналістично-значущих ознак, які мають суттєве значення для виявлення та розслідування протиправних дій осіб у сфері комп'ютерних технологій» [5]. Н. С. Козак в розділі 1 «Криміналістична характеристика комп'ютерних злочинів» дисертаційного дослідження «Криміналістичні прийоми, способи і засоби виявлення, розкриття та розслідування комп'ютерних злочинів» «пропонує авторське визначення поняття «комп'ютерного злочину», під яким розуміється «передбачене кримінальним законодавством України суспільно-небезпечне діяння, що вчинене з корисливою метою, з використанням інформаційних технологій» (підрозділ 1.1 «Поняття комп'ютерних злочинів та їх види»); досліджує «сутність, структурні елементи криміналістичної характеристики комп'ютерних злочинів, а саме предмет злочинного посягання; спосіб вчинення злочину; слідову картину події; характеристика особи злочинця та способи їх вчинення» (підрозділ 1.2 «Криміналістична характеристика, способи вчинення комп'ютерних злочинів та їх класифікація»); «пропонується внести доповнення до Закону України «Про інформацію» авторським визначенням поняття «комп'ютерна інформація», під яким розуміються «дані у вигляді фактів, службових відомостей і програм, отриманих з використанням інформаційних технологій на носіях інформації та пристроях або переданих комп'ютерними мережами; досліджуються особливості особи злочинця при вчиненні незаконного отримання чи навмисного знищення комп'ютерної інформації, комп'ютерного розкрадання або привласнення грошових коштів, комп'ютерного вимагання і комп'ютерного шахрайства» (підрозділ 1.3 «Комп'ютерна інформація як предмет злочинного посягання та характеристика особи злочинця»); «залежно від критерію класифікації сліди поділяються на: традиційні і нетрадиційні (інформаційні) сліди; ідеальні та матеріальні; сліди-відображення і сліди злочину» (підрозділ 1.4 «Слідова картина комп'ютерних злочинів як елемент криміналістичної характеристики»). А. С. Білоусов у підрозділі 1.5 «Особливості механізму слідоутворення при вчиненні комп'ютерних злочинів» дисертаційного дослідження «Криміналістичний аналіз об'єктів комп'ютерних злочинів» розглядає «істотні моменти в утворенні слідів комп'ютерних злочинів і характеристик, якими наділені комп'ютерні об'єкти як слідоутворюючі та слідосприймаючі об'єкти». Д. В. Пашнев підрозділі 1.1 «Поняття злочинів, вчинених з використанням комп'ютерних технологій, та їх криміналістична класифікація» дисертаційного дослідження «Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, вчинених із застосуванням комп'ютерних технологій» аналізує «гочки зору назви, визначення та об'єму поняття злочинів, вчинених із застосуванням комп'ютерних технологій». В підрозділі 1.2 «Способи використання комп'ютерних технологій в злочинній діяльності» зазначеного дисертаційного дослідження «на підставі запропонованої класифікації комп'ютерних злочинів досліджує

типові способи застосування комп'ютерних технологій в злочинних цілях». В підрозділі 1.3 «Поняття слідів комп'ютерних злочинів та їх криміналістична класифікація» вказаного дисертаційного дослідження «вчений іменує сліди, що виникають при вчиненні розглянутих злочинів, «комп'ютерними», оскільки: а) виникають під впливом комп'ютерних технологій; б) зберігаються у комп'ютерних засобах» [6].

Хоча наукові праці вказаних вчених зробили значний внесок у розвиток вітчизняної криміналістичної науки, зокрема, з питань щодо методики розслідування кіберзлочинів, низка елементів криміналістичної характеристики «кіберзлочинів» розглянута фрагментарно, низка здається нам дискусійними. За відносно тривалий час, який пройшов від проведення зазначених досліджень, зміст елементів криміналістичної характеристики «кіберзлочинів» істотно змінився [9; 10].

Таким чином, питання криміналістичної характеристики кіберзлочинів потребують, на нашу думку, подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Білоусов А. С. Криміналістичний аналіз об'єктів комп'ютерних злочинів: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 19 с.

2. Книженко С. О. Структурні елементи методики розслідування окремих видів злочинів. Форум права. 2008. № 2. С. 227–230.

3. Козак Н. С. Криміналістичні прийоми, способи і засоби виявлення, розкриття та розслідування комп'ютерних злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 Ірпінь, 2011. 18 с.

4. Криміналістика у питаннях і відповідях : Навчальний посібник / [А.В. Іщенко, В.В. Пяковський, А.В. Самодін, Ю.М. Черноус та ін.]. К. : Центр учб. літ., 2016. 118 с.

5. Мотлях О. І. Питання методики розслідування злочинів у сфері інформаційних комп'ютерних технологій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 20 с.

6. Пашнев Д. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, вчинених із застосуванням комп'ютерних технологій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 18 с.

7. Сабадаш В. П. Криміналістика : навч. посіб./ В. П. Сабадаш, М. О. ЛаС 12 років - К. : «Центр учбової літератури», 2013. 228 с.

8. Шведова О. В. Комплексне криміналістичне дослідження документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Київ, 2006. 19 с.

9. Стратонов В.М. «Комп'ютерні злочини» окремі особливості та характеристики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 2. С. 134–141.

10. Stratonov V., Slinko S., Slinko D. Some types of computer crime and cybercrime in Ukraine. Access to Justice in Eastern Europe. T.4, V. 3, S. 191–197. 2021.